

DOI 10.31558/2307-2318.2025.1.9

УДК 330.1: 330.3

JELClassification: O 10, B 22

Ружинський О.В.,

доктор філософії, асистент,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID 0000-0001-5787-8103
o.ruzhynskas@knute.edu.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Досліджено теоретичні засади нерівномірності глобального економічного розвитку. Визначено що, на різних історичних етапах розвитку світового господарства варіювались, розвивались та трансформувались підходи до визначення важелів економічного зростання, детермінантів нерівномірності глобального економічного розвитку. Погляди вчених виокремлюють у якості факторів нерівномірності економічного розвитку ступінь інтеграції країн у глобальну економіку та міжнародних поділ праці, інноваційно-технологічний розвиток, інвестиційну привабливість країн тощо. Проте, незважаючи на трансформації технологічної парадигми, зміну суспільних укладів, значні інвестиційні міжкрайнові потоки, значення міжнародної торгівлі традиційно залишається високим. В результаті проведеного аналізу надано еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового та в контексті трансформації технологічної парадигми на етап активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

Ключові слова: нерівномірність, асиметрія, глобалізація, економічний розвиток, міжнародна торгівля.

Рис. – 1, Літ. – 24

Ruzhynskas O.

Ph.D., assistant,
State University of trade and economics
ORCID 0000-0001-5787-8103
o.ruzhynskas@knute.edu.ua

THEORETICAL BASIS OF GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT UNEVENNESS

The theoretical foundations of the global economic development unevenness have been studied. It was determined that, at different historical stages of the development of the world economy, approaches to determining the levers of economic growth, determinants of the unevenness of global economic development have varied, developed and transformed. The scientists' views distinguish the degree of integration of countries into the global economy and international division of labor, innovative and technological development, investment attractiveness of countries, etc. as factors of uneven economic development. However, despite the technological paradigm transformation, changes in social structures, significant

intercountry investment flows, the importance of international trade has traditionally remained high. As a result of the analysis, the theoretical views' evolution on the mechanism of interaction of international trade and unevenness of global economic development has been provided, with the isolation of the foreign trade lever as a constant and key one and in the context of the technological paradigm transformation to the stage of active use of cybernetic systems and production digitalization.

Keywords: *inequality, asymmetry, globalization, economic development, international trade.*

Fig. – 1, Ref. – 24

Постановка проблеми. Дослідження економічного зростання є центральним питанням економічної науки. Аналіз базових моделей дозволяє виявити фундаментальні, спільні характеристики, що не зазнають кон'юнктурних коливань та зберігають свою актуальність протягом тривалого періоду.

Економічний розвиток світу відбувається під впливом багатьох факторів, що зумовлюють появу базових моделей, основоположних принципів, структурних змін та механізмів. Важливо зазначити, що ці моделі та принципи розробляються без урахування специфіки окремих країн, статистичних показників та інших конкретних даних, що характеризують економічне зростання. Головним фактором, що стимулює економічне зростання держави, є необхідність у найповнішому задоволенні потреб усіх членів суспільства - як фізичних осіб, так і юридичних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нерівномірний характер розвитку світового господарства на різних історичних етапах його розвитку, розкриття факторів нерівномірної динаміки економічного прогресу країн та регіонів світу досліджувала велика кількість зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких треба відзначити роботи: М. Поручника, Л. Корнійчука [1], А. Сміта [2], О. Афонса [3], А. Маршал [4], А. Янг [5], Е. Гекшера [6], Б. Олліна [7] та інших.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є визначення та систематизація теоретичних засад нерівномірності глобального економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Головною макроекономічною ціллю будь-якої країни є її економічне зростання. Це обумовлено, насамперед, необхідністю підвищення рівня життя та добробуту населення в цій країні, рівня конкурентоспроможності її економіки, забезпечення зайнятості населення, невід'ємного сальдо торговельного та платіжного балансів і загалом підвищення ролі відповідної держави на світовій арені.

Економічне зростання характеризується як одна із найважливіших ознак економічного розвитку країни. Однак ці поняття не варто ототожнювати, оскільки, всупереч поширеним уявленням, економічний розвиток може спостерігатися навіть при скороченні частки або ж навіть при повному зникненні деяких елементів (секторів) економіки, зокрема, застарілих та неефективних галузей. При цьому може також спостерігатися навіть значне погіршення деяких ключових макроекономічних показників, таких як, наприклад, рівень зайнятості населення (що є неминучим, зокрема, при конверсії чи перепрофілюванні застарілих та неефективних галузей промисловості). Отож короткострокові ефекти можуть навіть бути достатньо негативними.

Основними чинниками, що впливають на економічне зростання, класифіковано по групах, а саме:

- інвестиційні (залучення іноземних інвестицій, інвестиційна активність, капітальні блага);
- інноваційні (сприяння науково-технічному прогресу, рівень розвитку науки);

- економічні (циклічні коливання, тенденції);
- політичні (політика у сфері ЗЕД, інституційна політика, податкова політика та ін.);
- демографічні (рівень зайнятості населення, рівень освіти населення, склад населення);
- природні (кліматичні умови, географічне розташування країни, наявність корисних копалин);
- психологічні (підприємницькі здібності, економічна культура, ментальність);
- форс-мажорні (стихійні лиха, війни, терористичні акти, техногенні катастрофи).

Меркантилісти (XV-XVII ст..) в межах своїх теоретичних досліджень виокремили чинники, що детермінують різну швидкість розвитку економічних систем країн світу та відмінності в міжнародному позиціонуванні країн. Ці питання розкриваються у роботах Т. Мена, А. Монкретьєна, Д. Лоу, А. Серра, В. Стаффорда, Г. Скаруффі, А. Джевонезі, С. Фортрея, Д. Стюарта, Дж. Юма та ін.. Їхнє економічне вчення, яке ґрунтується на закономірностях зростання капіталів у міжнародній торгівлі та протекціоністській політиці держав у зовнішньоторговельній сфері, пояснює країнову нерівномірність економічного розвитку через призму диференціації у нагромадженні торговельного капіталу в межах світового господарства та різний ступінь залучення держав у міжнародні торговельні відносини [1, с. 41-42]. Недоліком досліджень меркантилістів можна вважати той факт, що вони проводили аналіз в межах вузького «формату» сфери обігу.

Починаючи з теорії абсолютних переваг А. Сміта і теорії порівняльних переваг Д. Рікардо, економісти упродовж двох століть розвинули доволі логічні аргументи на користь політики вільної торгівлі. Проте відсутність доказовості, емпіричності та, передусім, визначення конкретних шляхів впливу торгівлі на економічне зростання, за допомогою регуляції яких вдалося б досягти бажаних економічних результатів, практично гальмували цей процес.

Суперечки щодо вигод і втрат від міжнародної торгівлі почали активно розвивати ще в доктрині меркантилізму, послідовники якої вважали, що активний торговельний баланс є запорукою багатства держави, оскільки саме він слугує основою процвітання нації. За висловлюванням А. Сміта, меркантилісти вважали, що “багатство складається з грошей”, отож, як і кожен індивід, країна повинна витратити менше від отриманого доходу, тоді її капітал зростатиме. Активне торговельно сальдо, яке, згідно з концепцією Т. Мана, означає перевищення експорту (товарного і невидимого) над імпортом, передбачає механізм припливу золота або надання кредиту іншим державам, тобто вивіз капіталу. Отже, міжнародна торгівля впливає на економіку за допомогою простого монетарного механізму. Згодом, 1630 р., Т. Ман висунув думку про те, що приплив золотих і срібних злитків підвищує ціни всередині країни, а «дорогий продаж і дешева купівля» може повернути торговельний баланс проти самої країни.

Не погоджувався з меркантилістами Адам Сміт: він бачив збільшення доходів нації у поділі праці у його найширшому розумінні, включно з технічним прогресом. Вдаючись до мотиву особистої вигоди, він демонстрував, що загальному добробуту та збагаченню країни слугуватиме скасування всіх обмежень на імпорт та експорт [2].

Визначення механізму впливу торгівлі на добробут країни пропонує у своїх дослідженнях Д. Рікардо. Рациональність концепції Д. Рікардо у його динамічній моделі економічного зростання з трьома детермінантами:

- заощадження,
- міжнародна торгівля
- інституційне підґрунтя.

Крім того, він зауважував про два обмеження: закон зменшення доходів і мальтузіанський закон народонаселення. Прогресивні країни, на думку Д. Рікардо, «мають високий рівень заощаджень, акумуляції капіталу, виробництва, продуктивності, що сприяє зростанню заробітної плати та збільшенню чисельності населення. Однак, з огляду на обмеженість земельних ресурсів, додаткові ресурси здобувають в умовах спадної віддачі. Внаслідок цього валовий дохід поглинається заробітною платою щораз більше і більше, зменшуючи стимули до інвестування. Проте, міжнародна торгівля може відтермінувати зменшення рівня доходів» [3]. У цьому він вбачав основний механізм впливу торгівлі на добробут нації.

Як продовження класичної теорії, А. Маршал зазначав, що вивчення міжнародної торгівлі сприяє економічному зростанню [4]. Йдеться про те, що розширення ринку внаслідок активного залучення держав до міжнародної торгівлі спричиняє збільшення глобального виробництва, а, отже, й зростання їхніх доходів. Серед прихильників А. Маршала лише А. Янг вивчав економічне зростання, вважаючи, що розмір ринку обмежує поділ праці та, відповідно, продуктивність. Він дослідив і внутрішні зв'язки між галузями у процесі економічного зростання, і виникнення нових галузей унаслідок спеціалізації після розширення ринків, і вплив розширення ринків на технічний прогрес [5].

Комплексна теорія міжнародної торгівлі з'явилася на початку XX століття, коли Е. Гекшер [6] та Б. Оллін [7] запропонували загальну модель рівноваги, яку й досі вважають ядром теорії торгівлі [8]. Зараз модель Гекшера–Олліна використовується з метою доведення того факту, що вільна торгівля, на відміну від протекціонізму, сприяє переходу економіки на вищий рівень реального національного доходу. Пізніше П. Самуельсон та його послідовники розвинули теоретичні наслідки моделі Гекшера–Олліна: теорему Рибчинського (для пояснення реакції на зростання пропозиції факторів виробництва – праці й капіталу; міжнародної торгівлі, теорему Столпера–Самуельсона, яка має на меті пояснення розподілу вигод від торгівлі між власниками цих факторів [9]; Ф. Рамсі представив опис економічного зростання та принцип, за яким формується його оптимум [10]; виробнича функція Коба–Дугласа є обов'язковим елементом багатьох моделей економічного зростання [11].

На відміну від представників класичної школи, з'явилися думки, що відкритість економіки не ефективна для країни у певних часових періодах. На думку прихильників Кейнса, протекціонізм у межах окремої галузі, не має відчутного негативного впливу на валютний курс, сукупний експорт та імпорт, монетарну чи фіскальну політику. Цю думку підтримав Г. Мирдаль, стверджуючи, що «міжнародна торгівля не вирівнює пропозицію факторів і, на відміну від промисловості розвинутих країн, традиційні галузі країн, що розвиваються, залишаються слабкими. У короткотерміновому періоді міжнародна торгівля створює певні позитивні ефекти через дифузію знання, у довготерміновому – негативні наслідки стають відчутнішими, оскільки стимулюється виробництво товарів первинної переробки, які є найменш стійкими у відношенні цін та попиту» [12].

Наприклад, за умови ринкових деформацій, лібералізація не буде детермінантом зростання. Задля розвитку нової галузі у протекціонізм на рівні галузей також може сприяти зростанню продуктивності і конкурентоздатності. Однак, з іншого боку, у такому випадку також доцільно використовувати субсидії. З іншого боку, досі немає чітких доказів, що національна економіка зростатиме швидшими темпами за умови протекціонізму, ніж при лібералізації. Навіть у випадку зростання, витрати на

протекціонізм нівелюють будь-які вигоди за рахунок підняття цін для вітчизняних споживачів.

Подальший розвиток теорій міжнародної торгівлі відбувся у моделі Р. Солоу, яка стала початком систематичного та комплексне вивчення міжнародної торгівлі, економічного зростання та їх взаємозв'язку через НТР. Він вважав, що економічне зростання не може бути поясненим тільки зростанням виробничих факторів [13]. Модель Р. Солоу описує зв'язок між заощадженнями, капіталом та економічним зростанням на основі функції сукупного виробництва [14]. У цьому й полягала ідея постійної рівноваги, якої можна досягти, незалежно від первинних умов. Разом з дифузією технічного прогресу відбуватиметься й конвергенція темпів економічного зростання на душу населення для будь-якої країни. Звідси, завдяки полегшенню дифузії технічного прогресу, міжнародна торгівля стає головним чинником зростання для країн, що розвиваються [15].

Теоретичне удосконалення ендегенних теорій зростання зробили Р. Лукас, Дж. Гросмен, Е. Гелпмен [16], чия модель демонструє вплив торговельної політики на темпи зростання. Вчені припускають, що кожна країна є “малою” у сенсі впливу на фіксовані світові ціни двох товарів кінцевого споживання. Таким чином, існує 2 фактори виробництва – людський капітал і некваліфікована робоча сила з фіксованою пропозицією. Результати дослідження полягають у тому, що проміжні товари є ключем до зростання продуктивності: кожен кінцевий продукт потребує заданої сукупності проміжних товарів, однак чим більше різновидів у цій сукупності, тим вищою є продуктивність. В результаті дослідники роблять висновок, що поділ завдань на складові шляхом спеціалізації сприяє зростанню віддачі від масштабу [16].

Незважаючи на теоретичні дослідження, немає прямих емпіричних доказів того, що в умовах протекціонізму економічна система зростає швидше, ніж за умови лібералізації. У роботах Р. Вакцярґа та К. Г. Велх є приклади, коли ефект від лібералізації був близьким до нуля або навіть негативним. Наприклад, відкриття країни для зовнішньої торгівлі не принесло результатів Колумбії (1951–1998 рр.), Угорщині (1971–1998 рр.), Мексиці (1951–1998 рр.) [17]. З іншого боку, є вдалі приклади впливу вільної торгівлі на економічне зростання країни, такі як Чилі, Гана, Індонезія, Південна Корея, Польща, Тайвань. Всі зазначені країни використовували відкриту торгівлю під час економічної чи політичної кризи, лише Тайвань мав стабільну економічну ситуацію.

Впливовим чинником для стабільності економічної системи може бути також лібералізація ринку капіталу в межах реформи фінансової політики. Повертаючись до досліджень Р. Вакцярґа та К. Велх, результати їх досліджень при порівнянні рівня інвестицій до та після активного залучення країни у міжнародну торгівлю показали, що деякі країни не отримали зростання ПІП, оскільки ефект від лібералізації ринку капіталу може бути нівельований макроекономічними заходами країни.

М. Найт, Н. Лоайза, Д. Віллануева розглядають процес залучення у міжнародну торгівлю через аналіз умов доступу до світових ринків, зростання конкуренції і збільшення виробничої активності, що об'єктивно має сприяти економічному зростанню [18].

П. Ромер також досліджував зв'язок між міжнародною торгівлею та економічним розвитком національних економік. Він довів, що навіть густонаселені країни (з великою кількістю як споживачів, так і робочої сили) виграють від міжнародної торгівлі. Його пропозиції для найменш розвинутих країн були: відкрити національні ринки для іноземних інвестицій з країн з більш розвинутими технологіями. Відкриття ринків для закордонних інвесторів, які принесуть з собою сучасні технології, є швидким і дешевим

способом збільшення темпів зростання економіки. Країни-імітатори – найменш розвинуті країни – досягають конвергенції з країнами-лідерами хоча б частково завдяки тому, що копіювання технологій є значно дешевшим, ніж їхнє створення [19].

Прихильники теорії ендогенного зростання приділяють увагу на наслідки використання мита на товари, що імпортуються. За умови імпортування товару, у виробництві якого використовується лише людський капітал, а експортує товар з високою часткою некваліфікованої робочої сили, то в такому випадку мито збільшить відносну внутрішню ціну товару, який виробляється з використанням людського капіталу, і, відповідно до теореми Столпера–Самюелсона, зростає відносна вартість кваліфікованих працівників. Таке збільшення ціни людського капіталу знизить необхідність технологічних розробок внаслідок зростання витрат, та призведе до нижчого рівноважного рівня зростання [20].

У випадку, коли країна імпортує товари, що виготовляються з активним залученням некваліфікованої робочої сили, протекціоністська політика навпаки, знизить рівень відносної заробітної плати кваліфікованих кадрів і, відповідно, пришвидшить економічне зростання [16; 21].

У більшості випадків, відкрита економіка дійсно пришвидшує зростання, але загалом вплив лібералізації суттєво відрізняється по країнах і залежить від рівня розвитку та структури економіки та системи державного управління. Такі погляди вчених бачимо у роботах Р. Чанг, Л. Калтані, Н. Лоайза [22]. Панельні регресії цих вчених доводять, що емпіричний вплив відкритості на зростання може залежати від існування і ступеня деформацій у неторгівельних секторах. [20; 22] Їхнє дослідження показує, як короткотерміновий ефект від відкриття ринків залежить від економічних і інституційних характеристик, які дозволяють країні пристосуватись до нових умов міжнародної конкуренції. На їхню думку, переваги для виробництва після лібералізації залежать від ступеня гнучкості ринку праці [23].

Слід також звернути увагу, що, класична та неокласична концепції, які переважають в економічній теорії, передбачають мінімальне втручання держави у зовнішню торгівлю та максимальну лібералізацію світогосподарських зв'язків національної економіки. Дані аксіоми за умов глобалізації не відповідають реальному становищу у національних економіках світу.

Розвинені економіки, на противагу парадигмі неокласиків, нарошують державні методи захисту та підтримки вітчизняних виробників, які стають все більш тонкими та витонченими. Теоретичні погляди, що критикують традиційні класичну та неокласичну концепції зовнішньої торгівлі стосовно країн, що розвиваються, були представлені в економічній науці роботами А. Еммануеля, С. Аміна, І. Валлерстайна. Сутність їх міркувань зводилася до того, що зовнішня торгівля є особливим способом перерозподілу доходів від країн, що розвиваються, в розвинені, що, з одного боку, прискорює економічне зростання розвинених країн, а з іншого – уповільнює його у тих, хто розвивається.

А. Еммануель підкреслює суперечність у зовнішній торгівлі між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, яке виражається в нееквівалентному обміні. Причину нееквівалентного обміну він бачить у мобільності переміщення капіталу, немобільності праці та великій відмінності у заробітній платі між країнами. Його підхід дозволяє зробити висновок про регулярний перерозподіл додаткової вартості, створеної в країнах «третього світу», на користь розвинених економік.

С. Амін [24], критикуючи А. Еммануеля, заперечує міжнародну мобільність капіталу та відповідно вирівнювання норми прибутку на капітал. На його думку, у

розвинених економіках з великим науково-технічним потенціалом концентрується значна частина капіталу, на відміну від країн, що розвиваються, в яких немає технічного прогресу. Це і є причиною нееквівалентного обміну між країнами.

І. Валлерстайн вказував на те, що нерівність у рівнях розвитку між країнами є продуктом світової історії, причому з тією особливістю, що згодом розвинуті країни все більше зростатимуть, а відставатимуть.

Таким чином, лібералізація зовнішньої торгівлі зовсім не обов'язково супроводжується економічним зростанням. Швидке витіснення вітчизняних товарів кінцевого користування імпортом, що відбулося у пострадянській економіці після її відкриття, доводить можливість зворотної залежності.

Аналіз вищезазначених концепцій, еволюції теоретичних поглядів на чинники, драйвери економічного зростання та нерівномірність глобального економічного розвитку, можна зробити висновок, що на різних історичних етапах існує варіативність джерел, детермінантів та рушійних сил економічного прогресу. В процесі еволюції світового господарства, трансформуються складові елементи глобального розвитку: змінюються важелі розвитку (НТП, зміна суспільних укладів, превалювання ринкових відносин, трансформується інституціональне забезпечення глобального економічного розвитку), диверсифікуються функції держави з їх розподілом між національними, регіональними і наднаціональними інститутами, переходять на новий рівень технологічні складові виробничих процесів – в умовах переходу на новий шабелі технологічного розвитку на перший план виходять саме науково-технологічні драйвери економічного розвитку.

На думку автора, незважаючи на трансформації технологічної парадигми, зміну суспільних укладів, значні інвестиційні міжкрайові потоки, значення міжнародної торгівлі традиційно залишається високим. В результаті вивчення теоретичних поглядів на роль торгівлі у формуванні економічного зростання, нами було систематизовано еволюцію теоретичних поглядів на взаємозв'язок торгівлі та економічного розвитку з виокремлення логіко-структурних елементів такого впливу, в залежності від поглядів вчених (рис. 1).

В результаті проведеного аналізу надано еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового та в контексті трансформації технологічної парадигми на етап активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

Висновки. На підставі розгляду теорій економічного зростання визначаємо механізм впливу зовнішньої торгівлі на економічне зростання. Експорт товарів призводить до економічного зростання за допомогою стимулювання сукупного попиту та сукупної пропозиції. Стимулювання сукупного попиту реалізується як прямо через зростання чистого експорту, так і опосередковано через збільшення ціни факторів виробництва, що діють в експортних галузях, податкових і митних платежів. Це призводить до зростання споживчих витрат, інвестицій фірм та державних витрат відповідно. Стимулювання сукупної пропозиції здійснюється безпосередньо через збільшення обсягів виробництва, у експортних галузях. Механізм впливу імпорту на економічне зростання неоднозначний: з одного боку, збільшення імпорту знижує сукупний попит на національні товари та послуги та зменшує обсяги сукупної пропозиції. З іншого боку, імпорт високотехнологічних товарів у попередніх періодах стимулює економічне зростання національної економіки в поточному періоді через інтенсивні фактори економічного зростання.

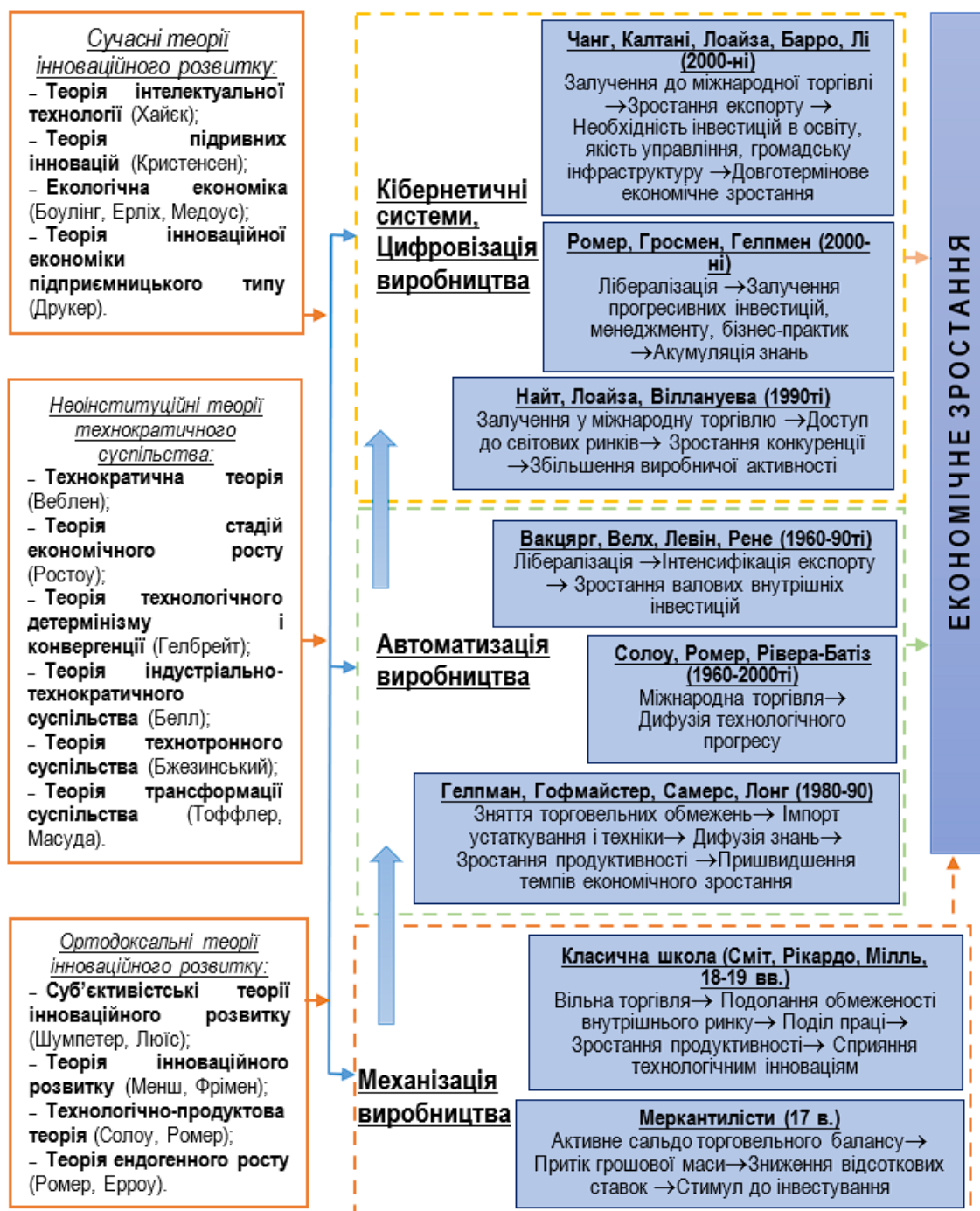

Рисунок 1 – Еволюція теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку

Джерело: побудовано авторами на основі [1-24]

В результаті аналізу теоретичних та поглядів вчених-економістів на теоретичний базис взаємозв'язку між міжнародною торгівлею та економічним зростанням прослідковується наявність зв'язку. Варто зауважити великий масив теоретичних доробок та значну увагу науковців до пошуку детермінантів впливу міжнародної торгівлі

на економічний розвиток країн. Еволюція теоретичних поглядів дає розуміння причин та наслідків переорієнтації з внутрішньої направленості торгівлі на міжнародну, трансформації національних торговельних політики та посилення лібералізації з метою отримання переваг від міжнародної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія економічних вчень : підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. ; з ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. К. : КНЕУ, 2001.
2. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. URL: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN.html> (дата звернення: 03.02.2025)
3. Afonso O. The Impact of International trade on economic Growth. University of Porto. Working Paper. 2001. № 106. 33 p.
4. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan, 1890. 71 p.
5. Young A. Increasing Returns and Economic Progress. *Economic Journal*. 1928. Vol. 38. P. 527–542.
6. Hecksher, E. F. The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income. *Economise Tidskrift*. 1919. P. 497–512.
7. Ohlin, B. Interregional and International Trade / B. Ohlin. Cambridge (Mass.), 1933.
8. Heckscher, E. The Effect of Foreign Trade on the Distortion of Income. 1919. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2934655> (дата звернення: 03.02.2025)
9. Samuelson P. A. International trade and the Equalisation of Factor Prices. *Economic Journal*. 1948. Vol. 58. P. 163–184.
10. Ramsey F. A Mathematical Model of savings. *Economic Journal*. 1928. Vol. 35. № 15. P. 543–559.
11. Cobb C. W. A Theory of Production. *American economic Review*. 1928. Vol. 18. P. 139–165.
12. Myrdal G. Economic Theory and Underdeveloped Regions. London : Duckworth, 1957. 167 p.
13. Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. № 1. P. 65–94.
14. Solow R. Technical progress and aggregate production function. *Review of Economic Studies*. 1957. Vol. 39. P. 312–320.
15. Біда М. Б. Неоднорідний вплив міжнародної торгівлі на економічне зростання регіонів світу. *Вісник Одеського національного університету*. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. Т. 19. Вип. 2/1. С. 61–64.
16. Grossman G. Innovation and Growth in the Global Economy. Cambridge, Mass. : MIT Press. 1991. 359 p.
17. Wacziarg R. Trade Liberalization and Growth: New Evidence. *The World Bank Economic Review*. 2008. Vol. 22. № 2. P. 187–231
18. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Розвиток торговельної лібералізації в країнах периферії: перспективи економічної інтеграції Йорданії. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 19–24. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2016/6.pdf (дата звернення: 03.02.2025)
19. Romer P. Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*. 1990. № 98. P. 71–102.
20. Біда М. Б. Технологічний вплив міжнародної торгівлі на економічне зростання: інвестиційний механізм. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський*

національний економічний університет. Тернопіль : Видавн.-полігр. центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Т. 16. № 2. С. 6–11.

21. Lucas R. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 1988. № 22. P. 3–42.

22. Chang, R., Kaltani. L., Loayza N. Openness Can be Good for Growth: The Role of Policy Complementarities. *DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade*, DEGIT Conference Papers, 2005.

23. Біда, М. Б. Сучасні теоретичні підходи до аналізу зв'язку між міжнародною торгівлею та економічним зростанням. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін.* Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. №1. С. 25-30.

24. Amin, Samir The Liberal Virus: Permanent War and the Americanization of the World. *Monthly Review Press*, 2004.

REFERENCES

1. Korniiichuk, L.Ya., Tatarenko, N.O., Poruchnyk, A.M. et al. (2001), *Istoriia ekonomichnykh uchen* [History of economic thought], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 564 p. [in Ukrainian].

2. Smith A. (2020), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. URL: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN.html> (accessed: 03.02.2025)

3. Afonso O. (2001), *The Impact of International trade on economic Growth*. University of Porto. Working Paper. № 106. 33 p.

4. Marshall A. (1890), *Principles of Economics*. London: Macmillan. 71 p.

5. Young A. (1928), *Increasing Returns and Economic Progress*. *Economic Journal*. Vol. 38. P. 527–542.

6. Hecksher, E. F. (1919), *The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income*. *Economisk Tidskrift*. P. 497–512.

7. Ohlin, B. (1933), *Interregional and International Trade* / B. Ohlin. Cambridge (Mass.).

8. Heckscher, E. (1919). *The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income*. *Ekonomisk Tidskrift*, 21, 497-512. URL: <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2934655> (accessed: 03.02.2025)

9. Samuelson P. A. (1948), *International trade and the Equalisation of Factor Prices*. *Economic Journal*. Vol. 58. P. 163–184.

10. Ramsey F. A. (1928), *Mathematical Model of savings*. *Economic Journal*. Vol. 35. № 15. P. 543–559.

11. Cobb C. W. A. (1928), *Theory of Production*. *American economic Review*. Vol. 18. P. 139–165.

12. Myrdal G. (1957), *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London : Duckworth. 167 p.

13. Solow R. A. (1956), *Contribution to the Theory of Economic Growth*. *The Quarterly Journal of Economics*. № 1. P. 65–94.

14. Solow R. (1957), *Technical progress and aggregate production function*. *Review of Economic Studies*. Vol. 39. P. 312–320.

15. Bida M. B. (2014), *Neodnorodnyi vplyv mizhnarodnoi torhivli na ekonomichne zrostannia rehioniv svitu*. [Heterogeneous impact of international trade on economic growth of

world regions.] *Bulletin of Odessa National University*. Odessa National University named after I. I. Mechnikov. Vol. 19. 2/1. S. 61–64. [in Ukrainian]

16. Grossman G. *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1991. 359 p.

17. Wacziarg R. Trade Liberalization and Growth: New Evidence. *The World Bank Economic Review*. 2008. Vol. 22. № 2. P. 187–231

18. Reznikova N. V., Ivashchenko O. A. (2016), Rozvytok torhovelnoi liberalizatsii v krainakh peryferii: perspektyvy ekonomichnoi intehtratsii Yordanii. [The Development of Trade Liberalization in Peripheral Countries: Prospects for Jordan's Economic Integration] *Economy and State*. № 11. S. 19–24. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2016/6.pdf (accessed: 03.02.2025) [in Ukrainian].

19. Romer P. (1990), Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*. № 98. P. 71–102.

20. Bida M. B. (2014), Tekhnolohichniy vplyv mizhnarodnoi torhivli na ekonomichne zrostantia: investytsiinyi mekhanizm. [Technological impact of international trade on economic growth: investment mechanism]. *Economic analysis*. Ternopil: Publishing and printing center of Ternopil National Economic University "Economic Thought". Vol. 16. № 2. S. 6–11. [in Ukrainian].

21. Lucas R. (1988), On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. № 22. P. 3–42.

22. Chang, R., Kaltani. L., Loayza N. (2005), Openness Can be Good for Growth: The Role of Policy Complementarities. *DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade*, DEGIT Conference Papers.

23. Bida, M. B. (2013), Suchasni teoretychni pidkhody do analizu zviazku mizh mizhnarodnoiu torhivleiu ta ekonomichnym zrostantiam. [Modern theoretical approaches to the analysis of the relationship between international trade and economic growth]. *Economic analysis*. Ternopil: Publishing and printing center of Ternopil National Economic University "Economic Thought". Vol. 14. No. 1. pp. 25-30. [in Ukrainian].

24. Amin, S. (2004), The Liberal Virus: Permanent War and the Americanization of the World. *Monthly Review Press*.